

SOCIOLOGISKA INSTITUTIONEN

***Omgivningens förväntningar eller ett eget övervägt beslut
- tankar kring en klassresa***

**Författare: Theo Rydén
Uppsats Soc. 344, 41-60
Vårterminen 2002
Handledare: Marianne Liedholm**

ABSTRACT

Författare: Theo Rydén

Titel: Omgivningens förväntningar eller ett eget övervägt beslut - tankar kring en klassresa

Uppsats Soc 344, 41-60 p

Handledare: Marianne Liedholm

Sociologiska institutionen, vårterminen 2002

Bakgrund och syfte:

Bakgrund

Sociologiska frågor är ofta omedelbart intressanta eftersom de är förhållandevis lätta att omsätta i praktiken. Vi alla är del av någon form av gemenskap och med detta blir vetenskapen sociologi självupplevd. Gemenskapens upprinnelser är sociologins kärna och berör oss alla eftersom den handlar om varför vi människor möts och lever tillsammans.

Syfte

Mitt huvudsyftet är att granska Ronny Ambjörnssons klassresa med utgångspunkt i hans bok "Mitt förnamn är Ronny" och på den applicera viss sociologisk teori. Kärnan i detta syfte är att försöka finna ut hur mycket och under vilken tid Ronny Ambjörnsson styrs in- respektive utifrån vid vissa valda hållpunkter under hans klassresa.

Slutsats

Ronny Ambjörnsson har styrts av människorna och miljön under sin klassresa. Troligtvis är han än idag påverkad av sin klassresa och sitt ursprung. Det finns många illustrativa exempel på detta i *Mitt förnamn är Ronny*. Viktigt att notera är han samtidigt har brutit sig ur den sociala kontext hans klassresa placerat honom i och agerar idag aktivt utan habitus i en egen värld.

Min tes av den litteraturstudie jag gjort är att människan i mycket stor utsträckning inte är någonting annat än en enkel produkt av sin omgivning – både på gott och på ont. En inre drivkraft kan i vissa fall få henne att handla annorlunda, men varifrån den inre drivkraften kommer och om den kan övas upp, är frågor som jag tyvärr inte lyckats besvara.

Med ovan sagda är Pierre Bourdieus och Anthony Giddens sociologiska teorier synnerligen rättvisande och innehåller stora viktiga förtjänster i den sociologiska debatten. Båda teorierna innehåller även brister som kan diskuteras.

Förord

Min uppsats har tagit lång tid att skriva. Orsakerna till detta har varit flera. Vissa personer har bidragit till att jag kommit så långt med mitt skrivande att texten nu är klar för opponering och jag vill här passa på att säga ett par ord om dem.

Min handledare, Marianne Liedholm, har givit mig läshänvisningar både innan arbetet påbörjades och under dess framåtskridande. Hon har även kommit med viktiga synpunkter på textens innehåll. Min far har korrekturläst texten och kommit med avgörande synpunkter, både vad avser textens utformning och uppsatsens innehåll.

Jag vill här passa på att rikta ett speciellt och varmt *tack* till dem båda för deras stöd och hjälp, men i första hand för att de aldrig ifrågasatt att föreliggande text skulle bli verklighet. Fel och brister är förstås endast mina egna.

Theo Rydén, Helsingborg och Lund, maj 2002

Innehåll

Abstract

1. Inledning	sid. 5
1.1 Frågeformulering	sid. 5
1.2 Metod	sid. 7
1.3 Avgränsningar	sid. 7
1.4 Metodlogiska felslut	sid. 8
1.5 Partiskhet och värderingar	sid. 10
1.6 Något om etik	sid. 10
2. Allmänt om klassresenären - Begreppet och Kännetecken	sid. 12
2.1 Begreppet Klassresenär	sid. 12
2.2 Klassresenärens kännetecken	sid. 12
3. Pierre Bourdieu	sid. 17
3.1 Inledning	sid. 17
3.2 Habitus	sid. 18
3.3 Fält	sid. 19
4. Anthony Giddens	sid. 20
4.1 Inledning	sid. 20
4.2 Struktureringsteorin	sid. 20
5. Mitt förnamn är Ronny	sid. 22
5.1 Inledning	sid. 22
5.2 Hvitfeldtska Högre Allmänna Läroverket för gossar	sid. 23
5.2.1 Eget val eller annan påvekan?	sid. 24
5.3 Universitetet	sid. 25
5.3.1 Eget val eller annan påverkan?	sid. 26
5.4 Professorsämbetet och Avskedsansökan	sid. 28
5.4.1 Eget val eller annan påverkan?	sid. 30
6. Avslutning	sid. 31
7. Litteratur- och källförteckning	sid. 35
7.1 Litteratur	sid. 35
7.2 Adresser på nätet	sid. 36
7.3 Uppslagsverk	sid. 37
7.4 Artiklar	sid. 37
8. Bilagor	sid. 39
8.1 Bilaga 1 - Marionetterna	sid. 49
8.2 Bilaga 2 - Jantelagen	sid. 40

1. Inledning

Hur pass påverkbara är vi människor i vårt handlande? Vad är det som gör att vi handlar på ett visst sätt i en viss situation? Av vad och av vem påverkas vi? Är vi bara produkter av vår omgivning eller har vi en egen välutvecklad förmåga att bestämma över våra liv och de val vi gör? Varifrån kommer uppfattningar om vad som är rätt eller fel, i en valsituation? Om vi antar att de flesta av oss påverkas i hög grad i dylika situationer, är vi då medvetna om hur mycket, av vem och av vad vi styrs? Om vi antar det motsatta förhållandet, dvs. att inte alls styras utifrån i något avseende, blir frågan varifrån vi får vår drivkraft, vår inspiration och våra framtidsplaner?

Frågor av den här typen kan tyckas både enkla att formulera och dessutom möjliga att åtminstone delvis besvara, men vid närmare eftertanke innehåller de även många svårigheter. Det finns en mängd faktorer - kön, ras, vilken tidsperiod vi är födda och uppvuxna i, personliga egenskaper, ekonomiska förutsättningar o dyl. - som spelar in för varje människa, varför graden av självständighet vid ett beslut blir svår att identifiera och att bedöma.

1.1 Frågeformulering

För ett par år sedan läste jag Bo Bergmans dikt "Marionetterna"¹, och den kan sägas vara upprinnelsen till föreliggande text. Förvisso hade jag redan tidigare funderat kring frågan om människan är styrd inifrån eller inte, men Bo Bergmans dikt gjorde mig medveten på att annorlunda sätt. Finns det osynliga trådar som är fästa vid oss alla?

Det skall betonas att bilden av en leksakslåda troligtvis inte hade den filosofiska innebörd som man vid första anblicken kan tro när man läser dikten. Den antas snarare vara ett uttryck för en stämning, en känsla av maktlöshet (bl.a. hade Bergman förlorat sin barnatro mycket tidigt).

¹ Bo Bergman (1869-1967) var författare, teater- och litteraturkritiker samt posttjänsteman. 1925 ledamot av Svenska Akademien och fil. hedersdoktor 1945. Marionetterna ingår i Bo Bergmans debutsamling med titeln *Marionetterna* (1903), och har ansetts ge uttryck för illusionslösa sekelskiftesstämningar och en rationell determinerad livshållning. NE – Bo Bergman. Svartsyn och fatalism (ödestro) är vidare signifikanta kännetecken för hela verket. Tillsammans med diktsamlingarna *Elden* (1917) och *Livets ögon* (1922) bildar *Marionetterna* (1903) kärnan i Bo Bergmans diktning. <http://home.swipnet.se/~w-52668/pongo3/boberman.htm>. Trots att Bo Bergmans lyriska produktion endast bestod av elva diktsamlingar, var de omfattande – 70 å 80 dikter var vanligt förekommande. Sammanlagt publicerade Bo Bergman omkring 700 dikter i bokform, vilka alla är ...läsbara och formellt klanderfria, de allra flesta personligt kända och starkt engagerande, några äger den stora diktens eviga liv och åtskilliga i vart fall en ovanlig slitstyrka... Ny illustrerad svensk litteraturhistoria, s. 52. För dikten se bilaga 1.

Författaren tycks, mot slutet av dikten, ha en önskan om att den himmelska dirigenten skall tröttna.²

Av central betydelse för mitt intresse för dikten är frågan om människor har förmåga att göra egna val i livet, eller om hon bara är en produkt av sin omgivning. Är det kanske i själva verket så att någon annan drar upp riktlinjerna för hur vi skall leva våra liv eller av oss oberoende omständigheter, medan vår enda uppgift i det hela är att följa med i de "val"? Är människan styrd in- eller utifrån?

Ett exempel på att följa sin omgivnings önskemål från litteraturens värld, är Kazuo Ishiguros *Återstoden av dagen*³. I boken beskrivs en butlers liv på godset Darlington Hall i England under trettioalet och framåt och hur styrd denne är i sitt handlande - i vissa fall för att behaga andra och för att vara till lags, i andra fall för att kontrollera sina känslor.

Ett annat exempel ges i Hjalmar Söderbergs⁴ novell *Gycklaren: "Han är alltså skådespelare nu; det var väl i det närmaste predestination"*⁵.

Min text skall behandla problematiken med människans förmåga att fatta egna val i livet och jag har valt att granska Ronny Ambjörnssons verk *Mitt förnamn är Ronny* och hur det förhåller sig med Ronny Ambjörnssons val under hans klassresa från arbetarkvarteren i Göteborg, till professorsstolen i Umeå. Mer preciserat är frågeställning: Vem styr Ronny

² Ny illustrerad svensk litteraturhistoria, s. 54f. För den som vill veta hur diskussionen inom svenska kyrkan förs vad avser slump, Gud och ödet, önskar jag hänvisa till artikeln "Om ödet så vill" av Britt Häll och Kristina Lindh. Ur: Om ödet så vill.

³ Kazuo Ishiguro. *Återstoden av dagen*. AB Bokförlaget Viva. Bonniers Grafiska Industrier AB. Stockholm, 1990.

⁴ 1869-1941. Hjalmar Söderbergs författarskap koncentrerades till existentiella frågor om livets mening och om viljans frihet och inte sällan kan man finna allvarliga moralistiska drag (det skall dock påpekas att Söderbergs moraliska uppfattning var en annan än den som rådde på hans tid) i hans produktion. Bland Hjalmar Söderbergs mest kända verk måste novellsamlingen *Historietter* från 1898 (ett 20-tal korta noveller och skisser som anses vara en av de stora klassikerna i svensk litteratur) nämnas. Även symbolberättelsen *En Herrelös hund*, i vilken det hemlösa gudsbehovet hos en individ som förlorat sin tro diskuteras. Såsom objektivt kännetecken för hela Söderbergs författarskap är hans klarhet, knapphet och behärskning, vari aldrig ett överflödigt ord tillåts vara med. Vidare den bitvis självbiografiska *Martin Bircks ungdom* (1901), den Brott – och straff inspirerade *Doktor Glas* (1905) och sist verket *Den allvarsamma leken* (1912). Bengt Brodow, Börje Bergström och Ingrid Nettervik. Dikten och vi, 280ff. Om *Historietter* skrev Oscar Ivar Levertin den 5 maj 1898; "Sanningen är, att det är sällan man ser rent anekdotiska motiv så fint omskapade till typiska små sanningar och lifslärdomar som i dessa berättelser. Utan någon komposition, utan lyrisk ljusdunkel eller praktfull kolorit, blott med en lineartecknings enkla resurser af svart och hvitt är det Söderberg verkar i dessa utkast. Han ritar sina bilder med enkla streck, som se helt värdelösa ut, som tillkomna rent på en nyck, men hvilka i grunden äro beräknade med mycket öfverlägsenhet, på en gång summariska och signifikativa".

<http://www.lysator.liu.se/runeberg/sbh/soderberg.html>.

Ambjörnsson på hans klassresa?, någon annan än han själv?, någonting i hans omgivning?, eller är det i själv verket hans själv som hela tiden fattar sina beslut (dvs. någon form av inre drivkraft)? På Ronny Ambjörnssons klassresa har jag sedan applicerat viss relevant sociologisk teori.

1.2 Metod

Mitt observationsobjekt är en essäistisk självbiografi (Mitt förnamn är Ronny⁶), författad av den numera pensionerade⁷ professorn i Idéhistoria vid Umeå Universitet - Ronny Ambjörnsson⁸. Min metod i de delar jag använt Ronny Ambjörnssons verk (refererat, analyserat osv.), har varit att jag först uppmärksammat ett visst fenomen på ett ställe i texten, varefter jag försökt finna exempel på samma fenomen i det resterande verket. Avslutningsvis har jag gjort vissa tentativa konklusioner. I övrigt har jag genom litteraturstudier försökt fördjupa mig i problematiken aktör-struktur och applicera denna diskussion på Ronny Ambjörnssons verk. Konkret, har detta lett fram till att jag analyserat Ronny Ambjörnssons text med utgångspunkt från de två sociologiska teoretikerna Pierre Bourdieu och Anthony Giddens och deras ståndpunkter i frågan. Hos Pierre Bourdieu har jag använt mig av begreppen "habitus" och "sociala fält", Anthony Giddens har fått bidra med "struktureringsteorin".

1.3 Avgränsningar

Frågan om människan har förmågan att fatta egna val, eller om hon endast är en produkt av sin omgivning, är stor. Den kan angripas ur betydligt fler perspektiv än ett sociologiskt, t.ex. filosofiskt och psykologiskt, varför det skall betonas att min behandling är mycket begränsad.

⁵ Per definition: förutbestämma. SAOL – Predestination.

⁶ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny. Albert Bonniers Förlag. Fälth & Hässler. Värnamo, 2000.

⁷ Ronny Ambjörnssons avskedsföreläsning (efter 30 år vid Umeå universitet) "Universitetet, bushfolk och nykterhet. Tankar om den högre utbildningen jämte ett förslag", hölls den 15 december 2000 i Humanisthuset hörsal G, Umeå universitet. Han gick dock i pension först våren året därpå.
<http://www.info.ume.se/press/Press/277.shtml>.

⁸ Framst har Ronny Ambjörnssons forskning handlat om folkets idéhistoria men han har även skrivit dramatik och barnböcker. En ambition Ambjörnsson vidare haft, har varit att förmedla sitt engagemang till en bred allmänhet dels som forskare, dels kulturdebattör och som författare. En ambition som han lyckats med så väl, att han vid sin avgång som professor blivit en av universitetets stora profiler. Ronny Ambjörnssons doktorsavhandling har titeln "Samhällsmodern: Ellen Keys kvinnouppfattning" och lades fram 1974. Ibland Ambjörnssons senare böcker finns titlar som "Den skötsamma arbetaren. Idéer och ideal i ett norrländskt sågverksamhälle" (1988), "Mansmyter. James Bond, Don Juan, Tarzan och andra grabbar" (1990), Tokstollen och andra idéhistorier" (1995) samt "Människors undran. Europas idéhistoria. Del 1 Antiken" (1998).
<http://www.info.ume.se/press/Press/277.shtml>.

Frågan är inte bara omfattande och svårgripbar, utan formuleras på olika sätt beroende på tidskontext, miljökontext samt geografiska kontext. Den förtjänar uppenbart att behandlas ur andra perspektiv än det sociologiska som här fokuseras. Zygmunt Bauman anför: ”...*det som utmärker sociologin och ger den dess speciella karaktär är vanan att betrakta varje mänsklig handling som ett inslag i ett större sammanhang, bestående av en icke slumpmässig samling aktörer som är förenade med varandra i ett nät av inbördes beroende (med beroende avses då ett tillstånd där sannolikheten att en handling ska utföras och möjligheten för dess framgång förändras i relation till vad andra aktörer är eller gör kan göra.)*”⁹, ett uttalande som är synnerligen illustrativt för Ronny Ambjörnssons klassresa.

1.4 Metodologiska felslut

I min studie har jag läst det någon annan har skrivit, sagt och gjort. Det är med andra ord någon annans formuleringar, uttalanden o dyl., som varit grunden för de analyserande och bedömningar jag gjort.

Ord kan ha olika betydelse beroende på i vilket sammanhanget de används i. Det är vidare så att samma mening som åsyftas med ett ord, kan yttras på olika sätt.¹⁰

När jag i texten redogör för en händelse som jag sedan problematiserar utifrån (dvs. som Ronny Ambjörnsson är med om, eller om ett ställningstagande som denne gör), utgår denna redogörelse från min analys av det Ronny Ambjörnsson skriver i sin självbiografi. Jag har alltså inte genomfört någon intervju med eller studerat andra verk av honom. Att jag härvid

⁹ Zygmunt Bauman. Att tänka sociologiskt, s. 15.

¹⁰ Katarina Sjöberg. Mer än kalla fakta, s. 93. Ävenså kan minnesbilder ha flera olika funktioner. Ronny Ambjörnsson skriver på sida 44: ”Minnet idylliserar och tillskriver lätt det förflutna värden som inte var möjliga att urskilja medan allt pågick. Den personliga historien ter sig i minnets perspektiv nästan alltid som en övergång från organiska till mekaniska sammanhang, en process som vi gärna historiserar och tillskriver samhällsutvecklingen. Idyllens ödeläggelse och livets tilltagande abstraktion är ett av de stora temata i den moderna litteraturen, ständigt bekräftad av minnet.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 44f. Vad gäller efterhandskonstruktioner skriver Ronny Ambjörnsson på sida 11: ”Det vill säga: hittar jag på min berättelse nu, vad för grund har den egentligen i det som varit? Skulle jag berätta samma historia om tjugo år? Minnet förefaller vara en förening av hågkomst och fantasi, en mytisk berättelse, komponerad för att förstå inte i första hand det som var utan det som är. Minnets sanning är subjektiv”. Vidare på sida 48 skriver Ronny Ambjörnsson: ” Den största svårigheten i mitt fall var nog den starka symbios vari jag levde under den mystiska tiden före läroverket. För det är naturligtvis om myter jag berättar – jag har svårt att skilja verkligheten från minnets föreställningar om denna. Den värld jag söker återkalla är ju en värld som jag inte bara har lämnat utan också tvingats förtränga för att kunna bejaka det nya”. Ävenså på sida 83: ”Men jag kan ha sett fel, minnet spelar en många spratt när man närmar sig de sextio”. Sist skriver Ronny Ambjörnsson på sidan 109 om hur någon annan kan ha bidragit till en efterhandskonstruktion (kanske inte direkt, men åtminstone indirekt): ”Kortet är taget av Lilian, min hustru och den i familjen som registrerar, lägger på minnet och hjälper mig att tolka det förflutna”.

missförstått någonting är fullt tänkbart. Det är alltså jag (och inte Ronny Ambjörnsson) som systematiserar och analyserar, som drar slutsatser och skildrar fenomen¹¹ - Ronny Ambjörnssons roll som först aktör, sedan som sitt eget studieobjekt när han skriver om sitt liv, har tagits över av mig, varvid ett förhållandevis stort utrymme för efterhandskonstruktioner torde finnas. Det faktum att jag genomgående under mitt arbete försökt hålla mig så objektiv som möjligt till texten, har troligtvis minimerat utrymmet för efterhandskonstruktioner, men problemet är därmed inte löst.

Det kan inte heller uteslutas att när jag läser om ett begrepp som Ronny Ambjörnssons använder i ett inledande kapitel, i efterhand applicerat innebörden av det begreppet på en senare händelse.¹² Det finns lexikaliska definitioner av ord etc., men samtidigt som två personer kan vara ense om ett ords innebörd, kan man vara oense¹³ om något annat ords betydelse.

Det sätt på vilket ord används och de sammanhang där de uttalats kan ha lett till felslut i min text, dels därför att jag inte med full säkerhet kan säga att jag exakt förstår vad som åsyftats med en mening, dels därför att jag kanske inte till fullo förstått en situation eller ett sammanhang. I *Mitt förnamm är Ronny*, tas läsaren vidare med på en resa som börjar på Brunkebergsgatan 3 i stadsdelen Lunden, Örgrytes församling i Göteborg på trettioalet, till den lilla byn Tavelnsjön några mil utanför Umeå ungefär sextio år senare. Handlingen utspelar sig med andra ord under en tidsperiod av femtio år, från sent fyrtioal till nittotal (och från trångboddhetens arbetarkvarter i Göteborg till professorsstolen i Umeå), alltså under en synnerligen händelserik tidsperiod inte bara i Sverige, utan i Skandinavien, Europa och världen. Själv har jag växt upp i Lund, med tidigaste minnen från sent sjuttioal och framåt. Den verklighet som Ronny Ambjörnsson skildrar – hans kontext eller den sociala verklighet som han växt upp i och som hans verk behandlar – skiljer sig med andra ord påtagligt från den

¹¹ Karen Davis. *Önsknings och realiteter*, s. 235. Ävenså kan man diskutera min roll som vetenskapare. Kanske hade någon som på ett eller annat sätt varit mera lik Ronny Ambjörnsson lyckats bättre med det jag här försökt mig på. En central fråga för den sociologiska forskningen är om vetenskaparen ser samma saker och uppfattar sin omgivning på samma sätt som respondenter, som observationsobjekt gör. Se t.ex. Katarina Sjöberg. *The Methodological Looking-Glass. Principles in practice; the case of Lubicon Cree Group*, s. 7f.

¹² Katarina Sjöberg. *Mer än kalla fakta*, s. 96. Bl.a. kan diskursiva förändringar handla om hur begrepp ändrar mening över tid. Ävenså kan språket förändra, trots att dess mening (mer eller mindre) är densamma.

¹³ I Katarina Sjöbergs studie *The Methodological Looking-Glass. Principles in practice; the case of Lubicon Cree Group*, visade det sig att vissa uttryck (t.ex. *If it makes you happy* och *I dunno*), egentligen hade en vidare innebörd än vad hon först trodde. Se sid. 29.

omvärld jag dels är van vid idag, dels växt upp i.¹⁴ Troligtvis kan missförstånd, vad avser mina slutsatser och tolkningar av texten, uppstått även av denna anledning.

Allt detta har jag dock varit väl medveten om och syftet med min uppsats är att, med den fördel ett avstånd kan ha med Pierre Bourdieu och Anthony Giddens teorier som analytiska verktyg, med utgångspunkt från Ronny Ambjörnssons skildringar göra ett nedslag i, eller en fallstudie av problemtiken aktör-struktur, människans möjlighet att fatta egna val eller tvånget att agera som marionett.

1.5 Partiskhet och värderingar

Ett par ord om partiskhet och om värderingar måste också sägas. När en student väljer ett visst ämnesområde att skriva en uppsats om, torde det redan från början finnas vissa uppfattningar, framförallt värderingar på detta ämnesområde. När jag bestämde mig för att skriva om människans möjligheter att göra egna val i livet, berodde detta just på att jag redan tidigare hade vissa uppfattningar i frågan. Framst var jag besviken på de teoretiker som påstod att människan egentligen endast är en produkt av sin omgivning, helt oförmögen att göra egna val, men även förfärad över hur meningslöst livet vore om teoretikerna visade sig ha rätt. Som en konsekvens av detta kan jag ha använt uttryck, som till en början kanske kan förefalla värderingsfri och objektiva, men som i själva verket innehåller ett visst mått av ställningstagande värderingar.¹⁵ Om och i såfall i vilken omfattning/utsträckning detta har påverkat min text har jag svårt att redogöra för, men jag har åtminstone försökt tänka på den sortens felsslut under processens gång. Jag har också försökt vara öppen för att ändra uppfattning i vissa frågor under arbetets gång.

1.6 Något om etik

Att noggrant granska Mitt förnamn är Ronny, innebär att träda in i Ronny Ambjörnssons mest privata rum. Förvisso är det författaren själv som bjuder in läsaren när han publicerar sitt verk - det privata rummet har därmed, åtminstone till viss del, blivit offentligt. Trots detta kan det inte uteslutas att när jag nedan diskuterar en så stor och principiellt viktig fråga som förmågan att själv göra val i livet, jag samtidigt handskas med en fråga långt ifrån vad Ronny

¹⁴ Se tidigare not angående minnet o dyl.

¹⁵ Ett bra exempel på när vetenskaparens förhållningssätt till sina intervjuobjekt/respondenter varit i farozonen finns i Karen Davis *Önskingar och Realiteter*. Bl.a. skriver hon att hon kände sig allt för insyltad och att hon absolut kände att hon stod på personalens sida. Karen Davis. *Önskingar och realiteter*, s. 226.

Ambjörnsson tänkte sig när han författade och publicerade sitt verk. Det finns därmed viss anledning att beröra problematiken.

Allmänna etiska frågor och hur forskare tar hänsyn till dessa i samband med studier av olika slag, har inte diskuterats under mina studier i sociologi.

Humanistiska Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet (HSFR) har antagit vissa forskningsetiska regler.¹⁶ HSFR anför: *”Forskning är viktigt och nödvändigt för både individernas och samhällets utveckling. Samhället och samhällets medlemmar har därför ett berättigat krav på att forskning bedrivs, att den inriktas på väsentliga frågor och att den håller hög kvalitet. Detta krav, som här kallas forskningskravet, innebär att tillgängliga kunskaper utvecklas och fördjupas och att metoder förbättras. Samhällets medlemmar har emellertid ett berättigat krav på skydd mot otillbörlig insyn t.ex. i sina livsförhållanden. Individer får inte heller utsättas för psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkningar. Detta krav, som här kallas individskyddet, är den självklara utgångspunkten för forskningsetiska överväganden.”*¹⁷

HSFR:s konkretiserar individskyddskravet i fyra allmänna huvudkrav på forskningen: *Informationskravet*¹⁸, *Samtyckeskravet*¹⁹, *Konfidentialitetskravet*²⁰ och *Nyttjandekravet*²¹,

¹⁶ Antagna av Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet i mars 1990, samt reviderade i april 1999. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>. Se även Per-Olof Ågrens artikel *Forskningsetik i cyberrymden* på <http://www.hb.se/bhs/ith/1-00/poa.htm/=not2>. Kapitel 2 (Individskydd: centrala forskningsetiska regler). Sist skall betonas att etik (läran om moraliska värderingar) och etiska värderingar, kan se högst olika ut. Bl.a. beror detta på att olika etiska teorier ger uttryck för olika moraluppfattningar som i sin tur bygger på skilda verklighetsuppfattningar, samt på olika uppfattningar om hur framtiden kommer att gestalta sig. Ideologi og Empiri i Kriminologien. Britta Kyvsgaard och Per Ole Träskman. Rapport fra 37. Forskerseminar, Arild, Sverige 1995, s. 166.

¹⁷ <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

¹⁸ Uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare bör informeras av forskaren om deras uppgifter i projektet samt om vilka villkor som gäller för projektet. Vidare om hur projektet skall genomföras, om att deltagandet är frivilligt samt att de har rätt att lämna projektet när de önskar. Såsom huvudregel gäller att eventuella risker för obehag och skada skall redovisas. Vidare om hur och var resultatet av forskningen kommer att offentliggöras samt om vem som finansierar projektet. Detta skall ske innan, endast i vissa fall efter, studiens genomförande. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

¹⁹ Kravet innehåller bl.a. en rekommendation om att uppgiftslämnarens eller undersökningsdeltagarens samtycke bör inhämtas av forskaren innan studien genomförs. I vissa fall rekommenderas även att vårdnadshavarens samtycke inhämtas. I de fall uppgifter hämtas från redan existerande myndighetsregister och informationen inte lämnas via massmedia, behöver dock inte samtycke inhämtas. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

²⁰ Konfidentialitetskravet behandlar ytterst frågan om att obehöriga ej skall kunna få ta del av uppgifter om personer (personuppgifter i allmänhet) som ingått i olika undersökningar. Uppgifter som kan uppfattas som obehagliga eller kränkande skall skyddas. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

²¹ Kravet handlar om att uppgifter om enskilda som samlats in i forskningssyfte, endast får användas för detta – dvs. att använda dem för kommersiellt bruk eller i andra icke vetenskapliga syften, är inte acceptabelt. Det är även så att uppgifter, insamlade i forskningssyfte, inte får användas för beslut eller åtgärder som direkt påverkar

vilka alla vidare kan specificeras i ett par ytterligare regler. HSFR har även ställt upp ett par råd och rekommendationer.²²

Syftet med denna uppsats har endast varit att analysera en publicerad livshistoria med hjälp av sociologisk teori, inte att redogöra för en annan människas liv på ett sätt som kan uppfattas som obehagligt, motbjudande eller på något annat sätt stötande av denne eller av någon i dennes omgivning. Jag har efter bästa förmåga hållit mina personliga värderingar och ställningstaganden utanför arbetet.

den enskilde (t.ex. vård eller tvångsintagning o dyl.) utom efter särskilt medgivande av den berörda. Däremot får uppgifterna i forskningsresultatet åberopas av den eller de som deltagit i undersökningen t.ex. vid begäran om vård från sociala myndigheter. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

2. Allmänt om klassresenären – Begrepp och Problematik

Emedan textens huvudperson Ronny Ambjörnsson är klassresenär, är det lämpligt att ge en bild av klassresenärens kännetecken.

2.1 Begreppet klassresenär

Trondman motiverar sitt val av begreppet klassresenär (framför exempelvis klassbytare), på följande sätt: Begreppet är sedan tidigare fast etablerat inom den akademiska världen och hos media. För det andra har det en reell innebörd av en ”resa” (jmf med ett slentrianmässigt byte av klasstillhörighet och av identitet) som bäst åskådliggörs på detta sätt. För det tredje är det mer neutralt, mer fritt från moraliskt dömande inslag än vad t.ex. begreppen parventy, social klättrare och uppkomling är. Trondman väljer begreppet eftersom han önskar lyfta fram de spår som finns i ”*den resande individens egen inre, subjektiva verklighet, dvs., i klassresenärens egen självförståelse och självuppfattning. Därmed antyder begreppet klassresa också frågor kring klassresenärens existentiella upplevelsevärld*”.²³

Etableringsskälet, verklighetsskälet, neutralitetsskälet och det existentiella skälet är alla lika viktiga i min framställning – dels för att öka förståelsen för begreppet, dels som parametrar för medvetandegörandet av fenomenet. Trondman lyfter med sina motiveringar inte bara fram sakliga och vetenskapligt viktiga synpunkter, han pekar även på problematiken kring många sociologiskt viktiga begrepp i sammanhanget – exempelvis stämpling och habitus.

2.2 Klassresenärens kännetecken

Varför väljer någon att byta klass? Vad finns det för bakomliggande orsaker till fenomenet, dvs. hur kan vi beskriva klassresenären? Vad kan sägas vara representativt för gruppen som helhet?

²² <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>.

²³ Mats Trondman. Bilden av en klassresa, s. 23f. Trondmans avhandling är på många sätt unik. Den baserar sig på 16 humaniora – och samhällsvetenskapliga studenter vid Växjö (på den tiden) högskola, varvid han söker möta individen bakom statistiken om snedrekryteringen till högskolan. Det är i huvudsak tre processer som intresserat Trondman: Varför vissa från arbetarklassen bryter sig loss. Hur deras inträde i den akademiska världen ser ut och hur individernas sociala identitet förändras. Ur Klassresenären. Per Arne Johannsons definition

Ett mindre bra förhållande till släkten²⁴ tycks vara ett gemensamt kännetecken, liksom en allmän känsla av att man svikit sina egna, på så sätt att klassresenären önskat sig bort från sitt ursprung. Ett svek som ytterst tagit sig uttryck i förnekelse och skam för det faktum att klassresenären gjort om sig. Å ena sidan ensam, men å andra sidan stark och fri.²⁵

Längtan till någonting annat är inte en helt oproblematisk process, vars upprinnelse är frågan om hur klassresenären skall förhålla sig till det förflutna. När klassresenären upptäcker att det inte finns någon väg tillbaka, uppstår ofta ett existentiellt dilemma, på samma gång som hon inte kan låtsas om att det som hänt inte skulle ha hänt. Klassresenären har två identiteter – hon blir någonting annat än vad som var tänkt, på samma gång som hon lever med det som en gång var inombords. På detta sätt lever hon med ett ständigt och nödvändig tillbakablickande, för att kunna leva i nuet.²⁶

Ett annat kännetecken är att klassresenären varit en sökare. Såsom bakomliggande orsak till detta, talas om bristfälliga relationer (såväl till föräldrar som till kamrater²⁷), vilket i sin tur resulterat i att klassresenären ställt sig frågan: "Vem är jag"? I sitt sökande har klassresenären ofta funnit en samtalspartner inom litteraturen²⁸, vari proletärförfattarna ofta spelat en livsavgörande roll. Resultatet av mötet med den litterära världen blev att det uppstod en intellektuell distans som i sig bidrog till att förstärka känslan av främlingskap, trots att

på klassresenär lyder: "Klassresenärer kallas de som via högskolestudier förflyttar sig från arbetarklassen till ett "finare" socialt sammanhang. Ur *Klassresenären*.

²⁴ Jag vill dock understryka att detta inte tycks vara ett generell kännetecken. I Ronny Ambjörnssons fall tycks det ha varit det rakt motsatta förhållandet. Ronny Ambjörnsson anför: " Det fanns ett mycket tydligt vi, inte bara nu i minnets ljus." Ronny Ambjörnsson. *Mitt förnamn är Ronny*, s. 23.

²⁵ Kari Molin och Britt Ågren. Ur *Klassresenären ständigt hemlös*. "Klassresenären får till följd av relationsproblemen på sikt mycket svårt att känna oproblematisk "vi-tillhörighet" till den egna familjen och därmed också till den egna klassen. Denna "dubbla" och motsägelsefulla präglning av både närhet och distans får även konsekvenser för mötet med den akademiska miljön och till ursprungsmiljön." Mats Trondman. *Bilden av en klassresa. Sexton arbetarbarn på väg till och i högskolan*, s. 149.

²⁶ Stefan Leo. Ur *Klassresenären som blev doktor*. Ronny Ambjörnssons beskriver dualiteten i sitt eget liv enligt följande: "När jag greps av sextiotalets vänstervindar hamnade jag i en egendomlig position. Ju radikalare hållning jag intog, desto mer borgerlig tedde jag mig i föräldrarnas ögon och eftersom deras ögon fanns i mina kunde jag inte värja mig mot de perspektiv som följde dem. Jag har alltid burit sextioalet med mig men också den misstro varmed arbetarklassen betraktade studenternas olika manifestationer. Det låter som en sympatisk hållning i dagens avvaktande politiska klimat, men länge var den en black om foten: att alltid tvingas se med dubbla par ögon, att aldrig helt igenom gripas av en stämning och ett engagemang, att aldrig som sann socialist knyta näven i protest utan att samtidigt konstatera att den är tom, en hand utan hammare och spik." Ronny Ambjörnsson. *Mitt förnamn är Ronny*, s. 71.

²⁷ Trondman kallar fenomenet för *Ödesgemenskap*, som handlar om att inte vara som de andra i klassen. Stefan Leo. Ur *Klassresenären som blev doktor*.

²⁸ "När jag är offside, och söker mig själv i en spegel som inte finns hos klasskamraterna, ökar mitt annorlundaskap och jag söker mig till litteraturen. – Men det behöver inte handla om verklig ensamhet, att vara utan mamma och pappa och kompisar. Nej, det handlar om en existentiell ensamhet, jag är ensam med min tankar." Stefan Leo. Ur *Klassresenären som blev doktor*.

litteraturen förvisso nu hjälpte klassresenären att orientera sig i livet. Det skall betonas att en känsla av tomhet och av revanschbegär ofta följer klassresenären genom hela livet.²⁹

Såsom ytterligare kännetecken talas om att vara missförstådd, på så sätt att exempelvis terapeuter inte har kännedom om klassbakgrundens betydelse. Troligtvis av flera orsaker, men i många fall p.g.a. att terapeuterna själva kommer från medel- eller överklassfamiljer.³⁰

Ävenså tycks många klassresenärer ha en känsla av att de står i skuld till både samhället och till sina familjer, en skuld som de har en önskan om att gälda genom exempelvis sina yrkesval (det tycks alltså inte vara någon slump att klassresenärer söker sig till sig yrken som terapeuter eller kuratorer i sina framtida yrkesverksamma liv).³¹

Vad gäller drivkrafter har vissa klassresenärer, som kommit från politiskt engagerade hem, är denna ofta präglad av ilskor över orättvisor och förhoppningar om att få det bättre, vilket utmynnat i klassresor. I dessa hem känner man ofta en stolthet över sitt ursprung och en bildningshunger, samt en önskan om ett bättre liv, från (i början) föräldrarnas sida - barnen förverkligar på detta sätt det föräldrarna anser sig misslyckats med i livet. I detta finns ofta en känsla av att få dubbla budskap hemifrån där det dels var viktigt att studera, dels viktigt att hjälpa till hemma. En miljö där grannar ansåg läsningen vara rena latmansgörat.³²

Ytterligare typer av otilhörighet tycks även finnas hos många klassresenärer. En typ yttrar sig på så sätt att man känner sig stämplad av den egna klassen. Klassresenären accepteras inte av de "egna" och tros vara någon som ser ner på sitt ursprung. En annan typ av otilhörighet yttrar sig på så sätt att klassresenären stämplar sig själv genom att inte känna sig "hemma" inom t.ex. akademien.³³ "Klassresenärerna bär [därvid] med sig en känsla av hemlöshet, av att

²⁹ Per Arne Johansson. Ur Klassresenären.

³⁰ Kari Molin och Britt Ågren. Ur Klassresenären ständigt hemlös.

³¹ Kari Molin och Britt Ågren. Ur: Klassresenären ständigt hemlös.

³² Kari Molin och Britt Ågren. Ur: Klassresenären ständigt hemlös.

³³ "Jag läste på ekonomilinjén på högskolan. Det kändes inte som om det som sas där var riktat till mig." Kari Molin och Britt Ågren. Ur: Klassresenären ständigt hemlös. Ronny Ambjörnsson beskriver fenomenet enligt följande: "Jag tycker att jag lever i en ständigt pågående onormalitet som är omöjlig att rätta till för att det hela pågått så länge. Jag behärskar inte längre det vardagens språk som fick världen att se sig ovillkorlig, de små uttrycken, de distinkta axelryckningarna, den avslutande spottloskan." Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 63. Denna medvetenhet blev tydlig först när Ronny Ambjörnsson trätt in i den andra världen och därmed lyckades betrakta sitt ursprung utifrån (se exempelvis s. 54.). Till detta skall läggas det faktum att vissa klassresenärer ständigt tvingast att försvara sin val i livet – dvs. det tycks även finnas en slags otilhörighet i relationen till sig själv. Ronny Ambjörnsson anför: "Försvaret var likväl viktigt för välbefinnandet, jag ansåg det nödvändigt att motivera de val jag gjorde. Det är inte minst detta motiveringskrav som utgör klassresenärens

inte höra hemma någonstans. De lever i exil som ett slags passlösa invandrare. En djupt liggande osäkerhet, en känsla av att vara mindre värd, är andra kännetecken.”³⁴

Den ensamhet och det utanförskap, som anses vara en bidragande orsak till klassresan, följer klassresenären även under själva resan. Vanligt förekommande är att hela klassresan är en ensam upplevelse: ”klassresenärerna vet sällan om varandra, de döljer sitt ursprung och är otåliga att tillägna sig den nya världens språk, värderingar, kunskaper och umgängesformer.”³⁵

Trots att klassresenärerna ofta är ensamma och splittrade själar, finns det vissa fördelar såsom tvåspråkigheten, dubbelseende och det mångkulturella, på så sätt att hon befinner sig med en fot i varje värd och lever som invandrare i sitt eget land.³⁶

Klassresenären tycks sist ha lämnat sig själv i resan in i medelklassen. Samtidigt som klassresan onekligen genomförts uppåt (dvs. till medelklassen), har den samtidigt inneburit att klassresenären rört sig från sig själv, inte in i sin egen kärna.³⁷

dilemma: som om man ständigt befann sig i den anklagades bås och hade att redogöra för alla mått och steg samtidigt som det är man själv som agerar åklagare.” Ronny Ambjörnssons. Mitt förnamn är Ronny, s. 96.

³⁴ Kari Molin och Britt Ågren. Ur: Klassresenären ständigt hemlös. Per Arne Johansson vidareutvecklar tanken på så sätt att klassresenären inte lever fullt ut i någon av världarna. ”Denna dubbla tillhörighet föder en frustration och vilshenhet som ofta ger upphov till kriser i klassresenärens liv. Var hör de egentligen hemma, med vilka skall de solidarisera sig med?” Per Arne Johansson. Ur: Klassresenären. Professor Gunnar Aronsson tycks emellertid finna situationen av utanförskap som en tillgång (åtminstone i sin forskning), snarare än en belastning. Han är av uppfattningen att: ”Klassresor ger en slags observatörsplats, som gör att man förhoppningsvis kanske kan genomskåda både sin ursprungsmiljö och den nya miljön litet bättre...Den som flyttar sig i klasshierarkin, tror jag får med sig en sund skepsis till möjligheten att inta en sådana fri och upphöjd position.” Katarina Oscarsson. Ur: Gunnar Aronsson, professor: Klassresenären som sätter fingret på det onda.

³⁵ Britta Collberg. Ur: Klassresenären, invandrare i eget land. Ronny Ambjörnsson beskriver fenomenet enligt följande; ”Samtidigt är det ett namn som omisskännligt röjer sitt klassursprung. I folkskolan fanns det flera Ronny, i läroverket var jag ensam. Det gick ett slag en Steve i min klass i realskolan, men han föll snart ifrån. Och på Gymnasiet fanns en Kent och en Gilbert, båda lika udda som jag i en miljö dominerad av Anders, Per och Krister. Mellan Kent och mig fanns ett aldrig uttalat samförstånd: vi befinner oss på främmande mark, du vet vem jag är och jag vet vem du är, men låt oss spela med och låtsas så länge det går.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 6f.

³⁶ ”Både innanför och utanför, både deltagare och observatör.” Britta Collberg. Ur: Klassresenären, invandrare i eget land.

³⁷ Kari Molin och Britt Ågren. Ur: Klassresenären ständigt hemlös. Ronny Ambjörnssons beskriver fenomenet med att han ofta känner sig som Woody Allens karaktär Zelig, från filmen Zelig: ”Zelig är en person vars yttre

3. Pierre Bourdieu³⁸

3.1 Inledning

Pierre Bourdieu är klassresenär per definition och är, ur franska karriärförhållanden sett, ett socialt mirakel. Hans livsodysse sträcker sig från landsbygdens bondekultur till den parisiska intelligentians yttersta topp – ett spänningsförhållande som hela tiden tar sig uttryck i Pierre Bourdieus produktion. Han föddes i den sydfranska byn Béarn, i en obemedlad familj, 1930 och erhöll 1982 en stol vid det anrika Collège de France i Paris (där han verkade som professor i sociologi, från 1987) – den yttersta utmärkelsen i den franska akademien och inom det intellektuella verksamhetsområdet.³⁹

Pierre Bourdieu anses vara en av de senaste decenniernas mest betydelsefulla sociologer, med en produktion som både är omfattande och skiftande. Bland Pierre Bourdieus tidiga forskning bör nämnas hans studier av de nordafrikanska Kabyllerna (folkslag i Algeriet⁴⁰), och deras känsla för heder och bland den senare, studier av televisionens nedbrytande inflytande på dels tänkandet, dels politiken. Ett särdrag hos Pierre Bourdieu är att han aldrig tycks sluta att förvåna, provocera och utmana sina kollegor och läsare. Kännetecknande för Pierre Bourdieus forskning är att han förenar omsorgsfull empiri med genomarbetade teorier. Teorierna behandlar frågor om hur människor tänker, agerar och hur de orienterar sig i sin värld och ur detta lyckas Pierre Bourdieu finna såväl likheter mellan högst olika sociala fält, som skillnader mellan snarlika.⁴¹

Pierre Bourdieu var upptagen av att undersöka den symboliska-, den sociala-, den kulturella- och den politiska makten. Exempelvis införde han begreppet habitus (se mera nedan) – dvs., hur vi tolkar världen beroende på vår egen sociala position. I Pierre Bourdieus värld existerar

förändras med omgivningens "förändringar". Tillsamman med tjocka personer blir han tjock, tillsammans med kineser kines och med nazister nazist."

³⁸ 1930-2002.

³⁹ <http://www.symposion.se/bourdieu.htm#Kort>.

⁴⁰ Pierre Bourdieus mäktigaste verk heter "La Misère du monde", och är en omfattande kartläggning av fattigdom, fylld av reflektioner, analyser och intervjuer. Ur. Adieu, Bourdieu.

<http://www.aftonbladet.se/vss/kultur/story/>.

⁴¹ <http://www.symposion.se/bourdieu.htm#Kort>. Ur ett klassresenärsperspektiv bör nämnas att Pierre Bourdieu under 1990 talet engagerat sig politiskt för de mest utblottade i ekonomisk och kulturell mening. Detta i kombination med att han vägrade sluta kritisera nyliberal ekonomism samt tittarsifferjournalistik, har bl.a. inneburit att han utsatts för hård kritik från många håll. Bland de kritiska rösterna har bl.a. hörts att hans ambition är att bli en ny Sartre och att han ägnar sig åt s.k. sociologisk terrorism. Å andra sidan tycks det vara så att för den som läst och förstått Bourdieus alster, framstår hans engagemang och den kritik han riktat mot ekonomism och fördumning, som synnerligen följdriktiga. <http://www.symposion.se/bourdieu.htm#Kort>. Exempelvis har Pierre Bourdieu, genom sitt bokförlag "Raison d'agir", och genom sin rörelse "Gauche de gauche", konstruerat svidande kritiska smådeskrifter. Ur Adieu, Bourdieu. <http://www.aftonbladet.se/vss/kultur/story/>.

inte verklig demokrati, utan endast motmakt. Pierre Bourdieu skapade själv en sådan motmakt genom sin forskning, med sina allianser med både sociala rörelser och med fackliga organisationer.⁴²

Pierre Bourdieus tre huvudbegrepp *Sociala fält*, *Habitus* och *Kapital*, kan sägas var de nödvändiga verktyg som fordras för att vi skall förstå oss själva och vår omvärld. Jag kommer att använda mig av begreppen habitus och fält. Viktigt att betona är dock att Pierre Bourdieu pekar ut ekonomiskt, kulturellt och socialt kapital, förutom symboliskt kapital, som viktiga led i reproduktionen av samhället.

3.2 Habitus

Habitus är ett begrepp om subjektet som samtidigt inbegriper relationen med den sociala strukturen, på så sätt att de *sociala strukturerna finns inskrivna eller [tom] förkroppsligade, i varje enskild individ*. På detta sätt är människan programmerad utifrån vissa förutsättningar som t.ex. köns-, klass-, ålders-, ras- och utbildningsstrukturer. De inprogrammerade strukturerna utgör en form av mentala sammansättningar, utifrån vilka individen värderar, förstår och uppfattar sin omvärld. Vidare kan habitus förstås som ett bestånd av dispositioner som skapar praktiker och perceptioner – dispositionerna har givits individen under hennes barndom och följer henne livet ut.⁴³

Pierre Bourdieu gör vidare en uppdelning vari han beskriver de dispositioner som utgör en individs habitus i två kategorier: ”strukturerade strukturer” och ”strukturerande strukturer”. Med uttrycket strukturerade strukturer avses att även objektiva sociala förhållanden, dvs. under vilka den primära inpräntningen sker, internaliseras av individen. Med strukturerande strukturer, avses att *habitusens dispositioner kan generera praktiker som är anpassade till specifika situationer* – habitusens dispositioner är alltså strukturer som dels strukturerar, dels är strukturerade av den sociala världen.⁴⁴

Resultatet av detta blir att de strukturer som införlivats i individens tänkande – habitusen -, får funktionen som vägvisare i hennes tänkande och handlande och kommer till uttryck i allt det hon företar sig: såsom språk, kroppshållning, läs-, kläd- och matvanor, bordskick osv. Kort

⁴² Ur Adieu, Bourdieu. <http://www.aftonbladet.se/vss/kultur/story/>.

⁴³ Tomas Johansson och Fredrik Miegel. Kultursociologi, s. 204.

⁴⁴ Tomas Johansson och Fredrik Miegel. Kultursociologi, s. 204.

och gott i hennes allt, vilket är ett förhållande som är omedvetet, dvs. individen kan inte styra över detta själv. Hennes tänkande och handlande är styrt. Habitusen är inpräntad på ett tidigt stadium av livet och finns inbyggd hos individen resten av hennes liv. Trots att varje individ har sina egen habitus, tenderar människor från samma samhällsklass (från samma sociala skikt) att ha likartad habitus. I dessa sammanhang talar man om s.k. klasshabitus⁴⁵ ⁴⁶.

3.3 Fält⁴⁷

Ett fält sägs vara en värld för sig, en värld där deltagarna är mer beroende av varandra än av sin omvärld; ”Ett fält är ett system av relationer mellan positioner besatta av människor och institutioner som strider om något för dem gemensamt.”⁴⁸

Pierre Bourdieu använder fältbegreppet för att beskriva den sociala värld som människorna lever i. Han såg den sociala världen som en mängd hierarkiskt ordnade fält; exempelvis det akademiska, det politiska, det ekonomiska och det kulturella fältet. I dessa fält innehar varje individ olika positioner. Kännetecknande för fälten är att de har en egen logik vad gäller relationer mellan de olika positionerna inom fälten. Fältets struktur bestäms av hur relationerna mellan de olika positionerna ser ut just för ögonblicket, varför fältbegreppet får anses vara synnerligen dynamiskt – i samband med att förhållandet mellan de olika positionerna i fältet förändras, förändras även hela fältets struktur. Pierre Bourdieu var även av den uppfattningen att det inom fälten hela tiden utspelar sig maktkamper om fältets positioner, samt om positionernas inbördes rangordning. Innehavarna av de olika positionerna inom de olika fälten, kämpar alltså hela tiden om kontrollen av fältets resurser.⁴⁹

⁴⁵ Dvs. likartade preferenser eller smak på många olika områden.

⁴⁶ Tomas Johansson och Fredrik Miegel. Kultursociologi, s. 204f.

⁴⁷ För den som vill veta mer om de artiklar i vilka begreppet fält introducerades önskar jag hänvisa till Donald Brodys artikel Inledning: en verktygslåda för studier av fält. Ur Donald Brody. Inledning: en verktygslåda för studier av fält (se speciellt noten 1 därvid).

⁴⁸ Ur: Donald Brody. Inledning: en verktygslåda för studier av fält.

⁴⁹ Striden inom de olika fälten handlar om vinster av olika typer av kapital. På det ekonomiska fältet handlar striden om ekonomiskt kapital. På det akademiska fältet handlar striden om olika utnämningar till prestigefyllda tjänster etc. I huvudsak handlar striderna inom de olika fälten om ständigt pågående maktkamper mellan såväl olika klasser som mellan olika fraktioner inom en och samma klass. Tomas Johansson och Fredrik Miegel. Kultursociologi, s. 205.

4. Anthony Giddens

4.1 Inledning

Ronny Ambjörnssons val under sin klassresa är föreliggande texts kärna och frågan i vilken omfattning han själv fattar beslut, eller om han endast är en produkt av sin omgivning. Frågan är principiellt intressant för alla människor och lättapplicierbar på de flesta av oss. Anthony Giddens⁵⁰ presenterar en teori som jag har valt att använda då denna teori kan sägas vara Pierre Bourdieus motsats. Läsaren får därmed inblick i det spänningsförhållande som råder mellan struktur och mänskligt handlande – helheten blir mer synbar, varvid det egna ställningstagandet blir lättare att göra.

*Förhållandet mellan struktur och mänsklig handling (och dess relation till makt)*⁵¹ är komplicerat. Är det mänskliga handlandet endast resultatet av omgivande faktorer, eller är handlandet en konsekvens av den enskilda individens önskningar och målsättningar?

Anthony Giddens har presenterat ett förslag till lösning på ovan nämnda problem, en lösning vars svar innebär att motsatsförhållandet mellan aktör och struktur byts ut mot en dualitet - den sociala strukturen är därvid dels produkt, dels producent. På samma sätt som den sociala strukturen är skapad av mänsklig handling, är den även inblandad i denna handling. Det är med andra ord inte två grundläggande delar som skall ställas mot varandra, utan två komponenter som ingår i varandra – social struktur produceras genom mänskligt handlande, samtidigt som den utgör dess villkor.⁵²

4.2 Struktureringsteorin

Anthony Giddens utgångspunkt är att den tidigare samhällsvetenskapliga forskningen utgått från ett ställningstagande som i sig varit felaktigt. Idén att de båda begreppen struktur och aktör förhåller sig till varandra som olja och vatten är felaktiga menar Anthony Giddens och

⁵⁰ Anthony Giddens är rektor för London School of Economics och anses allmänt vara premiärmister Tony Blairs ideologiska rådgivare. Som sociolog är Anthony Giddens synnerligen etablerad.

⁵¹ Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 61.

⁵² Anthony Giddens anför: ”I have already indicated that structures are ”subjekt-lös”. Interaction is constituted by and in the conduct of subjects; structuration, as the reproduction of practices, refers abstractly to the dynamic process whereby structures come into being. By the duality of structure I mean that social structure are both constituted by human agency, and yet at the same time are the very medium of this constitution.” Anthony Giddens. New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies, s. 121. Den ena utgör med andra ord förutsättningen för den andra. Samspel är ytterst ett ömsesidigt beroende, vari båda tjänar som förutsättning. Utan den ene inte heller den andre. Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 62f.

målar istället en teori vari begreppen är varandras villkor. De båda begreppen har med detta i åtanke samma *prioritet* och samma *dignitet*.⁵³

Anthony Giddens struktureringsteori är uppbyggd på följande sätt:

A Ett: *Sociology is not concerned with a "pre-given" universe of objects, but with one which is constituted or produced by the active doings of subjects.*⁵⁴ Idén i uttalandet är att den värld vi lever i är aktiv och att världen har helt fått sin form genom mänskligt handlande.⁵⁵

Två: *The production and reproduction of society thus has to be treated as a skilled performance on the part of its members, not as merely a mechanical series of processes.*⁵⁶

Samhällets utveckling är enligt detta uttalande varken förutbestämt eller hasardartat, utan samhällets produktion och reproduktion är reslutat av en verksamhet som utförts på ett både kunskapsrikt och klarsynt sätt av dess medborgare.⁵⁷

B Ett: *The realm of human agency is bounded. Men produce society, but they do so as historically located actors, and not under conditions of their own choosing.*⁵⁸

Uttalandet ovan för tankarna till slutsatsen att människan kanske inte är så fri som Anthony Giddens tidigare antytt. Människan är begränsad dels därför att hon är historiskt placerad, dels därför att hon lever under villkor hon inte själv har valt. Det villkorlösa agerandet är dock varken deterministiskt eller dominerande övervägande. Enligt Giddens är villkoren integrerade med handlingen.⁵⁹

Vad som för oss är principiellt viktigt är att människan alltid kan handla annorlunda enligt uttalandet: "It is analytical to the concept of agency: (a) that a person "could have acted otherwise" and (b) that the world as constituted by a stream of events-in-process independent of the agent does not hold out a predetermined future."⁶⁰

⁵³ Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 62f.

⁵⁴ Anthony Giddens. *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, s. 160.

⁵⁵ Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 65.

⁵⁶ Anthony Giddens. *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, s. 160.

⁵⁷ Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 65.

⁵⁸ Anthony Giddens. *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, s. 160.

⁵⁹ Marianne Liedholm. BO inflytande och deltagande som fenomen och process, s. 66.

⁶⁰ Anthony Giddens. *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretative Sociologies*, s. 75.

5. Mitt förnamn är Ronny

5.1 Inledning

Jag har tidigare nämnt att Ronny Ambjörnssons *Mitt förnamn är Ronny* är en lång resa i tid och rum.

Det rumsliga perspektivet resan sträcker sig över har sin utgångspunkt i arbetarkvarteren på Brunkebergsgatan i Göteborg och sitt mål vid Umeå universitetet och professorsuppgiften – från den skötsamma arbetarens värld till den bildade borgarens. Tiden verket sträcker sig över börjar i ett förhållandevis nyskapat folkhem med en aktiv arbetarrörelse och har sitt mål i dagens socialliberala stat präglad av europeisering och av mångfald – en samtid präglad av *arbetararistokratins bildningstraditioner, utbildningssamhällets möjligheter och framväxten av en ungdomskultur*.⁶¹

Till detta skall läggas den starka politiska vilja vars mål var att rasera klassamhället utbildningsvägen. Ronny Ambjörnsson anför; " Det klasshat som fanns i min miljö riktade sig inte i första hand mot den andra klassen utan mot klassamhället som sådant....Svaga grupper skall kompenseras och handikapp utjämnas."⁶²

Mellan arbetarklassen och medelklassen fanns en viss skillnad vad avser uppfostran, vilket är viktigt att tänka på redan nu. Dels för att spänningsförhållandet dem emellan kom att påverka Ronny Ambjörnssons självbild och även hans val, dels för att det förklarar den kontext som rådde när seklet fortfarande var ungt. Det skall även noteras att spänningsförhållandet mellan de olika klasserna troligtvis skapade ett slags dubbelt budskap för klassresenären. Ronny Ambjörnsson beskriver skillnaderna på följande sätt: "*I arbetarklassen rådde jantelagen*⁶³. *Tro inte att du är någon, gör dig inte märkvärdig och, framförallt, visa inte upp dig, det är ett vi som gäller, inte ett du! I medelklassen var idealet det motsatta. Utmärk dig! Ditt värde existerar bara i förhållande till andra, det är ingen oberoende variabel. Räck upp handen!*"⁶⁴

⁶¹ Se vidare Ronny Ambjörnsson. *Mitt förnamn är Ronny*, s. 102.

⁶² Ronny Ambjörnsson. *Mitt förnamn är Ronny*, s. 47.

⁶³ Per definition: Inte ett rött öre (jmf danska; ikke en jante). Från början 10 budord präglade av småstadsmentalitet och av avundsjuka. Jantelagen är skapad av Aksel Sandemose i romanen "En flyktning krysser (korsar) sitt spor (1933)", vari Sandemose beskriver sin hemstad Nyköping på Mors i Danmark (Sandemose kallade sin hemstad för Jante). NE – Jantelagen. Se bilaga 2. <http://w1.866.telia.com/~u86600410/jantelagen.html> den 27 april 2002.

⁶⁴ Ronny Ambjörnsson. *Mitt förnamn är Ronny*, s. 80.

Jag har valt att närmare granska tre händelser som både kan sägas vara milstolar i Ronny Ambjörnssons liv och viktiga ur besluts- och valsynpunkt.

Den första händelsen är från augusti 1947 och är den tiden då Ronny Ambjörnsson börjar sina studier vid Hvitfeldtska Högre Allmänna Läroverket för gossar. *Det andra nedslaget* berör hur Ronny Ambjörnssons studerar vid universitetet och om hur han där väljer studieämnen efter vad som skall stämma överens med hans klasstillhörighetsmoral. *Den tredje situationen* avser Ronny Ambjörnssons arbete vid akademien i Umeå, men också hur han väljer att skriva sin avskedsansökan för att därefter helhjärtat kunna ägna sig åt forskning.

5.2 Hvitfeldtska Högre Allmänna Läroverket för gossar

För Ronny Ambjörnsson kom steget från den hemvanda miljön och barndomsvänner med hans läroverkstudier vid Hvitfeldtska Högre Allmänna Läroverket för gossar. Steget från anses vara det första reella för hans del och synnerligen illustrativt ur flera perspektiv: miljöombytet, de nya klasskamraterna som de s.k. signifikanta andra⁶⁵, de nya normerna, språket, sättet att föra sig på och hans egen självinsikt. Perioden var troligtvis både omtumlande och förvirrande.

1947 skrevs Ronny Ambjörnsson in på Hvitfeldtska Allmänna läroverk för gossar i Göteborg och med detta började hans klassresa, en resa som direkt gav sig tillkänna. Medan arbetarbarnen hade varit i majoritet under Ronny Ambjörnssons folkskolestudier, kunde han bland 1 200 elever på Hvitfeldtska räkna dem på sina tio fingrar. Vid Lundens folkskola, där arbetarbarnen varit i majoritet, satte de sin prägel på språk och lekar, på Hvitfeldtska blev situationen den motsatta.⁶⁶ När Ronny Ambjörnsson började på Läroverket blev han även tvingad att cykla, ta bussen och spårvagnen emedan Hvitfeldtska inte var beläget i hans arbetarkvarter.

Resans första steg var ytterst en resa som handlade om att byta miljö från den invanda till någonting helt främmande; "Högtidliga hus och högtidliga människor, alla på väg mot något mål, omedvetna om att de befann sig i centrum. Hemma rörde sig folket i krokarna, små stumpar och öglor, här i raka, tysta linjer. Det fanns inga fyllon i stan som kunde upplösa de

⁶⁵ Personer vars annorlunda tydlighet tydliggör den egna identiteten. Se Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 51.

⁶⁶ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 9 och s. 51f.

skarpa konturerna och runda av hörnen med sitt planlösa irrande, ett slags heliga kor som förvandlat vår stadsdel till Calcutta. Innerstaden var ren och vit, särskilt området kring Götaplasten där Hvitfeldtska läroverket låg.”⁶⁷

Resans första steg var även ett kliv in i en urgammal tradition som var präglad av kvalitet, men den ”nya världen” innebar även ett djupgående trauma som troligtvis etsade sig fast i Ronny Ambjörnssons inre för återstoden av hans liv; ”Hvitfeldtska var Göteborgs äldsta och den finaste, om man undantar privatskolorna. Stor och majestätisk reste den sig på en kulle, dyster som en borg, med dystra korridorer, dystra klassrum, dystra lärare. Jag minns fortfarande med vilken bävan jag första gången såg denna skola, det på intagningsprovet, skolgården låg stekhet i försommarsolen och man fördes in genom den majestätiska kopparporten av en vaktmästare med en jättelik nyckelknippa, porten slog igen och allt dränktes i mörker – situationen hade redan då en mystisk prägel.....alltsedan de tidiga tonåren har jag varit något av en tvångsneurotiker, panikslagen inför alla sorters övergångssituationer, från vakenhet till sömn, från inne till ute, från land till vatten, samt variationer på dessa teman..... Är det klassresan som spökar, kopparporten, vaktmästaren med sin nyckelknippa, mörkret, utplåningen.”⁶⁸

5.2.1 Eget val eller annan påverkan?

Var Ronny Ambjörnssons val att börja på Hvitfeldtska Högre Allmänna Läroverket för gossar hans eget, eller gjorde han bara som han blev tillsagd? Var idén om de fortsatta studierna överhuvudtaget självvald eller döljer sig andra orsaker bakom det valet?

Jag har ovan referat händelser i Ronny Ambjörnssons liv som måste varit omtumlande. Förutom att Ronny Ambjörnsson var förhållandevis ung när han började sina läroverkstudier, är det att förstå att situationen var allt annat än lätt att manövrera. Vem som helst hade känt sig oroad och förvirrad inför allt det nya Ronny Ambjörnsson ställdes inför. Utan hänsyn till detta skriver han på sidan 51 att ;”Det var ju inget påtvingat steg, jag var helt överens med mina föräldrar om att pröva in från fyran som då var avgångsklass för dem som skulle ”läsa vidare.”⁶⁹

⁶⁷ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 22.

⁶⁸ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 22f.

⁶⁹ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 51.

Det är värt att notera att Ronny Ambjörnsson klart anför att steget mellan Lundens folkskola och Hvitfeldtska var hans eget. Han utelämnar här den principiellt viktiga frågan om den sociala kontextens betydelse för sitt ställningstagande, varför den delfrågan står kvar olöst. Han ville läsa vidare men frågan återstår, ur både Anthony Giddens och Pierre Bourdieus perspektiv, om hur hans avsikt kan förstås i ljuset av den sociala kontext han växte upp i. Jag återkommer till denna fråga i den avslutande diskussionen.

5.3 Universitetet

Studierna vid Hvitfeldtska följdes av studier på gymnasiet, varefter Ronny Ambjörnsson började studera på universitetet. Det finns anledning att stanna till vid universitetsstudierna av flera skäl. Medan Lundens folkskola, Hvitfeldtska och gymnasiestudierna vittnar om ungdomliga kännetecken som troligtvis inte skiljer sig speciellt från någon annans, kan man ana en ny strävan och ambition hos Ronny Ambjörnsson under slutet av hans gymnasietid.

Ronny Ambjörnsson kom i kontakt med någonting nytt, en ny stil och ett nytt förhållningsätt, representerade av lektorn i modersmålet, docenten Gustav Fredén, som predikade från sitt podium under gymnasiet. Gustav Fredéns sätt att vara och att undervisa på, tillsammans med en självinsikt om hur ett framtida liv skulle kunna se ut, stimulerade Ronny Ambjörnsson mot nya val. Han fick också en känsla av att nyckeln till många frågor om honom själv kunde finnas dold i litteraturen och han hade också en allmän känsla av att ibland känna igen sig i det någon annan berättade. Han anade att det kunde finnas förebilder i en värld i en värld som tidigare endast varit öppen för att "läsa vidare" i, inte för att kanske bli en del av.

Ronny Ambjörnsson berättar hur docent Gustav Fredéns lektioner fascinerade honom: "Det var stilens knapphet som attraherade mig, de lakoniska uppgifterna om brudrov eller förhäxade män, den hårt eroderade texten som i slutet av varje strof blommar ut i sitt omkväde om sommarens tid och skogens grönska: vad fanns bakom orden, en annan värld? En värld helt igenom olik vår, där folk skrattade när vi skulle gråta och gråter när vi skulle skratta? Eller fanns det likheter, hur föränderlig är människan? Fredéns ord, framsagda utan hopp om att bli hörda, väcker frågor som kändes bekanta men ändå oroande nya, som om vi bar dessa fragment av historien inom oss som minnen, till vilka litteraturen tillhandahöll nyckeln. Frågor utan svar, mysterier; det var dock uppenbart att det fanns människor som lät sig upptas av dessa mysterier, en bekräftelse på att man inte var ensam. Fredén talade utifrån ett intresse. Samtidigt intog han en lekfull hållning, prövande tankar som fascinerade honom,

lät dem löpa ut i sina konsekvenser för att se vad som hände. Det var något nytt, Fredéns lektioner gav en inblick i ett förhållningsätt som lockade. Och långsamt mognade tanken att läsa på universitetet inte bara för utbildningens skull utan även också av nyfikenhet.”⁷⁰

5.3.1 Eget val eller annan påverkan?

Vad händer med Ronny Ambjörnsson under den här perioden av hans liv? Vilka tecken går att finna och vad är relevant ur valsynpunkt?

Vad först gäller klassresenärens kännetecken är samtalspartnern i litteraturen uppenbar i det Ronny Ambjörnsson anför ovan. Känslan av utanförskap och att känna sig missförstådd går även att utkristallisera och genom Gustav Fredéns försorg lyckas Ronny Ambjörnsson sätta ord på de känslor han tidigare endast känt inom sig, men aldrig lyckats uttrycka.

Samtidigt som ett eget övervägt val tydligt utsägs, finns alltså många av klassresenärens kännetecken dolda i citatet ovan vilket kan innebära att det var klassresenären i Ronny Ambjörnsson, inte han själv, som övervägde att läsa vid universitet. Den sociala kontexten förefaller inte ha spelat in på något påtagligt sätt, men den kom att få påtagliga effekter på Ronny Ambjörnssons val av bl.a. val av studieämnen under sina universitetsstudier. Hans studier vid universitetet kom att präglas av den strävsamma arbetarens ideal.⁷¹ Först vid universitet kom den sociala kontext Ronny Ambjörnsson växt upp i till fullt uttryck, eller kanske bättre, påverkade den tydligt hans sätt att handla; den begränsade så att säga hans rörelsefrihet.

Vid universitet kände han att studierna gick för lätt. Det fanns dolda moraliska dilemman i valet av hur och vad man studerade på universitetet och situationen förfaller komplicerad på flera sätt. En arbetsdag tog sällan mer än sex timmar om man följde föreläsningarna och tenterade i normal takt. Problemet som därvid uppstod var att en arbetsdag skulle ta åtta timmar och borde man inte arbeta lika länge som vanligt folk? Vidare tärde det knappast på krafterna att studera när; ...”man låg skamlöst utsträckt i hela sin längd och läste böcker, en

⁷⁰ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 81f.

⁷¹ ”Strävsamhetens och den ständiga verksamhetens mentalitet”. Se Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 62ff och speciellt s. 66.

lättings tillvaro som frambesvor bilden av pappa vid sin svarv eller med semesterns hammare i högsta hugg.”⁷²

Åtminstone tre problem, kopplade till Ronny Ambjörnssons uppväxt och hans "tidigare" sociala kontext, blev aktuella under hans studietid – studietakten, val av ämnen, hans föräldrars idéer om hans framtida yrkesval och arbetarstrukturens indelning i manligt och kvinnligt. Kanske även en önskan om att göra sina föräldrar⁷³ till viljes på ett solidariskt sätt; detta var dock inte avgörande.

Vad först gäller studietakten bemästrade Ronny Ambjörnssons problemet genom att läsa två ämnen samtidigt, istället för ett och på detta sättet få en arbetsdag om tolv timmar istället för sex. På detta sätt blev hans arbetsdagar längre än hans far hade varit.⁷⁴

När det gäller valet av ämne var Ronny Ambjörnssons egentliga intresseområde antropologi, men hans [invanda]moral tillät knappast den sortens utsvävningar. Istället blev det nordiska språk; ”..ett lagom tråkigt och flärdlöst ämne som krävde råplugg av det disciplinära slag som min självplågande moral krävde av mig.”⁷⁵

Ett ytterligare problem med val av ämne var när ämnet litteraturhistoria kom upp på schemat. En del av verken på kursen var av skönlitterärt slag vilket endast kunde accepteras om det gällde äldre⁷⁶ texter. Att läsa moderna skönlitterära texter på dagtid var som att shoppa eller att suppa sig full mitt på dagen, dvs. helt oacceptabelt (ett otvetydigt brott mot strävsamhetens kodex). Ronny Ambjörnsson gjorde därför om sina kurser på så sätt att han strök all skönlitteratur från ”sitt” schema och fördubblade de litteraturhistoriska texterna.⁷⁷

Det fanns även ett annat problem med att läsa skönlitteratur, nämligen att skönlitteraturen hörde kvinnorna och veckotidningarna till, inte männens och deras litteratur. Detta gällde i

⁷² Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 66f.

⁷³ Ronny Ambjörnssons föräldrar var av uppfattningen att man skulle gå på universitetet för att bli någonting. Ju snabbare desto bättre. ”Universitet betraktades med en bladning av vördnad och skepsis. Det var i första hand Chalmers som gällde: brobyggen, vägtrummor, hållfasthetsberäkningar...”. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 71

⁷⁴ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 67.

⁷⁵ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 67.

⁷⁶ Dessa kunde accepteras emedan de innehöll ett *knaggligt språk* och ett *mödosamt tillägnat innehåll*. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 67

⁷⁷ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 67f.

synnerhet lyrik, men även romaner och dramatik. Huvudregeln var att läsning som inte direkt ledde till någon kunskap framstod som suspekt och om någon man fick för sig att läsa t.ex. skönlitteratur fanns det en risk för att denne förvandlades till ett neutrum – inte kvinna och inte man, utan *en varelse stadd* i förändring.⁷⁸

Social struktur och nedärvd moral påverkade Ronny Ambjörnssons val under hans universitetsstudier på ett avgörande sätt. Arbetsdagens längd och valen av studieämnen var satta i centrum, men även risken (om man bröt det mönster som den sociala kontexten bar med sig i) för att förlora det lilla som fanns kvar av manlighetens stämpel i den maskulina arbetarens värld kom att strama åt hans möjligheter att lätta på de sociala [val]tyglarna.

Avslutningsvis måste Ronny Ambjörnssons föräldrars ambition om att Ronny skulle bli ingenjör betonas. Även lärare (ett yrke man kände till: blå gabardinkostym, slips, radhus, blond hustru med deltidsarbete, två barn i femårsåldern etc.), kunde vara ett alternativ. De humanistiska ämnen han valde att läsa, gränsade åtminstone till hans fars intresseområden, nämligen naturvetenskapens värld. ”Jag kunde visserligen inte bli fysiker eller ingenjör, pappas dröm, men jag kunde göra dessa till föremål för mina studier och på det sättet indirekt få del av den status de åtnjöt i min krets..... Att det blev just nordiska språk och litteraturhistoria som jag inledde mina studier med berodde naturligtvis på att de ingick i en ämneskombination som skulle göra mig till lärare, det enda tänkbara yrke som mina föräldrar kunde acceptera när jag nu uppenbarligen inte hade tillräcklig begåvning att bli ingenjör.”⁷⁹

5.4 Professorsämbetet och Avskedsansökan

1970 fick Ronny Ambjörnsson tjänst vid universitetet i Umeå, ett universitet där klassresenärerna på vissa institutioner var i majoritet och han gjorde snabbt karriär från forskarassistent till professor⁸⁰. Problemen, till viss del sprungna ur hans klassbakgrund, lät

⁷⁸ Ronny Ambjörnsson uttrycker skillnaden mellan manligt och kvinnligt från sin uppväxt på följande sätt: ”Tillvaron var uppdelad i två sfärer, produkternas och känslornas. I produkternas sfär härskade männen, ett herravälde helt oberoende av den tillfälliga underordningen under kapital och arbetsgivare. Männen handskades med sin omgivning, de snickrade, grävde, murade; konstruerade verkligheter av olika slag. I känslornas sfär fanns kvinnorna. Men parallellen inskränkte sig till detta ord: finnas. De behärskade inte känslorna eftersom känslor inte gick att behärska i samma handfasta mening som produkter. De var oberäkneliga och ställde mest till förtret.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 68f. Medan Ronny Ambjörnssons mamma läste Allers läste hans pappa Metallarbetaren (*utformad enligt manlighetens sparsamma estetik, grådaskig, allvarstygnd, fylld av verklighetens alla konflikter och problem*). Se sid.68f.

⁷⁹ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 70f.

⁸⁰ Själva installationen var i sig inte helt problemfri. Se vidare Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 106.

dock inte vänta på sig. Ronny Ambjörnsson hade blivit professor på sin forskning, men nu hamnade han i situationen att vara chef – en roll han inte var speciellt förtjust i. Även om vissa klassresenärer blivit mycket duktiga chefer och klasstillhörigheten därmed alltså inte kan sägas spela en avgörande betydelse för detta, passade chefsrollen honom helt enkelt inte; ”Jag upplevde som jag uppträdde i för stora, lånta kläder”.⁸¹

Vad menar Ronny Ambjörnsson med ”för stora, lånta kläder” - vems är kläderna och varför är de för stora? Han motiverar sitt uttalande på följande sätt; ”Så fort jag uttalade någonting ex cathedra trädde Jantelagen in, jag såg mig själv utifrån och uttalandet övergick i en grimas.... Ledande positioner har gått i arv inte bara ekonomiskt utan också kulturellt, de har utgjort en del av socialisationen. Det har gällt att kunna ta ansvar inte bara för sig själv utan också för andra. Inom arbetarklassen har ansvaret i första hand gällt den egna personen, och det som premieras har varit förmågan att utveckla duktighet så att säga i det tysta, något som torde hänga samman med den allmänna puritanismen och det dubbla budskapets moral, ena stundens ”tro inte att du är någon”, andra stundens ”visa dom att du kan”.⁸²

Förutom rollen som chef brottades Ronny Ambjörnsson med problemet att fatta beslut som påverkade andras forskning, eftersom rollen som professor även innebar uppgifter i olika forskningsråd och kommittéer – förtroendeuppdrag: ”Vem var väl jag att bestämma över andras väl och ve? En miljon hit, en halv miljon dit – ansvaret kändes mig övermäktigt.”⁸³

I rollen som professor stannade Ronny Ambjörnsson tolv år innan han lämnade in sin avskedsansökan. Ställningstagandet innebar att han inte längre behövde uppträda från katedern och han fick behålla sin titel som professor och blev s.k. fri forskare. Med detta kunde Ronny Ambjörnsson helt ägna sig åt att skriva, någonting som motiverade hans existens och han slapp träda in i (agera i) någon i förväg uppgjord roll.⁸⁴

⁸¹ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 104.

⁸² Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 105.

⁸³ Det vetenskapliga systemet hålls bl.a. vid liv av forskningsrådets anslag – den humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningens hjärta. I forskningsrådets beredningsgrupper sitter mestadels professorer och dess funktion är att dela ut pengar till forskning. På detta sätt kan man säga att de *bestämmer över de yngre forskarnas vetenskapliga möjligheter och karriärer*. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 104.

⁸⁴ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 105.

5.4.1 Eget val eller annan påverkan?

Att söka tjänsten/erna vid Umeå universitet var ett eget/na val på ett sätt, samtidigt som det på ett annat sätt inte var det. Det framgår tydligt av texten att han, trots allt, funnit sig tillrätta i en intressant miljö, men det fanns samtidigt någonting annat som komplicerar situationen.

”Norrländ passade min mentalitet som hand i handske, där fanns den skötsamma arbetarklassen ur vilken jag sprungit och som jag visserligen kommit att reagera mot, men som jag med osynliga trådar var fäst vid.... Norrländ representerade på ett paradoxalt sätt ursprunget, den verklighet ur vilken jag höjt mig. Att stanna kvar var att solidarisera sig med detta ursprung, en symbolik jag mer kände än tänkte på.”⁸⁵

Medan det egna valet bestod i valet av skrå och i viss mån även valet av ämne, påverkades de båda av både klassbakgrund och rådande social struktur. Detta visade sig när uppgifter som ”egentligen” någon annan borde haft blev aktuella för Ronny Ambjörnsson. Han träder till och med tillbaka som lärare på grund härav. Detta beslut är förvisso hans eget, men dess upprinnelse är en jantelag, ett habitus, som inte bara drar i de osynliga trådar som är fästa vid honom, utan som även exkluderar honom ur den akademiska miljön och verkar i det fördolda. I ljuset av detta kan man knappast tala om ett eget självständigt val.

En sak återstår dock som är synnerligen viktigt att notera, nämligen uttalandet att han nu kunde *ägna sig helhjärtat åt att skriva*. Vad menar Ronny Ambjörnsson med detta? ”I skrivandets värld var jag min egen herre, det var den del av offentligheten som jag själv mutar in åt mig, en abstrakt och litet opersonlig offentlighet om inte ställde några krav på min fysiska person.”⁸⁶

I skrivandets värld är Ronny Ambjörnsson sin egen herre skild från den sociala struktur som påverkat och som ännu påverkar honom. I skrivandets värld finns det inga förutbestämda normer och regler som påverkar eller styr honom. En värld i vilken han både kan *fördöma* och *upphöja i*, utan att för den sakens skull känna sig illa till mods – här kan han göra egna val, men i en egen värld.

⁸⁵ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 103.

⁸⁶ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 105.

6. Avslutning

Ronny Ambjörnsson växte upp när seklet var förhållandevis ungt. Vidare höll Europa på att restaureras efter två världskrig. Tidsandan, konkretiserad genom Ronny Ambjörnssons föräldrars förhoppningar om honom, har spelat avgörande roll för hans val i livet.

Bo Bergman skildrar en verklighet där ryck i trådar styr vårt handlande och Ishiguros butler följer med strömmen för att aldrig träda någon annan för när. Söderbergs Gycklare är en tydlig produkt av sin omgivning. Oavsett vem av de tre ovan nämnda författarna/diktarna man granskar, är det svårt att komma ifrån konklusionen att de beskriver situationer som inte bara skulle innebära att livet vore meningslöst och trist, utan även löjligt.

Ett i Sverige central inslag i tidsandan är att Per Albin Hansson fått uppgiften av bondesönerna att bygga ett folkhem med medborgare som skulle vara jämlika, grundad i en filosofi som innebar att klassamhället skulle raderas utbildningsvägen – klassamhällets tid var förbi.⁸⁷ I arbetarleden blev *ljus, luft och renlighet*⁸⁸ metaforer för upplysning och rationalitet och populärvetenskaplig litteratur som Nordenmarks *Stjärnorna* lästes flitigt i nykterhets- och arbetarrörelsens studiecirklar. *Den skötsamma arbetaren är en person upptagen inte endast av hut och hyfs utan även av idéer och åskådningar*⁸⁹.

I denna atmosfär föddes Ronny Ambjörnsson och redan innan hans smärtsamma⁹⁰ klassresa började, riktades ett speciellt budskap till honom, nämligen genom hans namn⁹¹. Ett namn

⁸⁷ Vissa menar att folkhemmet även innehöll en dröm om likhet. Människor pressades på detta sätt in i en form och de individer som inte passade in suddades helt enkelt bort. T.ex. genom sterilisering. Sara Carlson. Tyst kod avslöjar rasism – svart är ett fullt ord. Ronny Ambjörnssons anför: ”Studier blev ett naturligt led i en strategi, kanske inte alltid medveten, men underförstådd av själva historien: den högre undervisningens snabba expansion under efterkrigstiden, socialdemokraternas satsning på utbildning och forskning, den förändrade arbetsmarknaden och det allmänt förda resonemanget om att utnyttja ”begåvningsreserven”.”. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 46f.

⁸⁸ Vad just gäller den fysiska renlighetens koppling till tanken skriver Ronny Ambjörnsson: ”Det ivriga duschandet var också en ideologisk akt, en revansch för den kampanj för hygien som ledande socialdemokrater riktade till den svenska arbetarklassen vid denna tidpunkt. Hygien var trettioalets modeord. Med hygien sökte man ringa in ett ideal, som med början i yttre beteende omfattade vadagens dimensioner, från tandborstning till den äktenskapliga samvarons moral. Smuts var inte endast det som häftade vid huden utan också sådant som smög sig in i tankar och fantasier.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 28.

⁸⁹ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 18, 20 och 28.

⁹⁰ Smärtsam är troligtvis en överdrift, men det skall samtidigt betonas att Ronny Ambjörnsson beskriver sina barns uppväxt som ”.lyckligt befriad från klassresans vedermödor och självplågade inskränkningar...”. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 109.

⁹¹ Ronny Ambjörnsson anför: ”Mitt namn var modernt. Det hörde till den nya kultur, det nya mediet, det nya landet: Amerika! Man skulle kunna formulera det så: mitt namn innehöll ett program. Det skulle lyfta mig ur mitt ursprung och föra mig in i en värld av filmiska dimensioner. Det riktades redan i vaggan en uppmaning till mig.”. Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 6. ”Jag förkroppsligade familjens sociala ambitioner...

som inte bara talade om att han var bärare av framtidsvisionen, utan även om föräldrarnas egen modernitet och skötsamma livsstil. Ronny Ambjörnssons far var familjeförsörjaren och Ronny själv skulle lyfta familjen socialt, någonting som aldrig uttrycktes, men som satt i väggarna.⁹²

Det fanns annan yttre påverkan som är viktig att nämna, nämligen Ronny Ambjörnssons mor som spelat en avgörande roll i frågan om hans val i livet. Jag har tidigare beskrivit tre milstolar i Ronny Ambjörnssons liv och det finns anledning att nu titta lite närmare på när han installeras som professor och vad han då tänker och känner. ”Det var hennes dag. Det var hon som stakat ut rutten för den resa vid vars mål vi nu stod, mamma och jag. Det var hon som formulerat de ambitioner vars allmänna karaktär pappa mer förkroppsligade än uttalade. Det var hon som tog mig till inträdesprovet på Hvitfeldtska, som såg till att jag sökte till gymnasiet och som dunkelt anade att lärarbanan kunde vara en födkrok. Det var henne jag ville vara till lags och vars gunst jag sökte genom att omtala mina bedrifter, vilkas innebörd hon dock alltid lyckades förringa, därmed sporrande mig till nya försök.... Min mamma som med sin starka vilja burit mig genom livet.”⁹³

Mellan Anthony Giddens och Pierre Bourdieus teorier råder ett spänningsförhållande som jag ovan redogjort för. Anthony Giddens menar att människan förvisso är placerad i en historisk och social kontext, men samtidigt kan hon alltid handla annorlunda. Pierre Bourdieu är däremot av uppfattningen att människan i allt är förprogrammerad och styrd utifrån, oförmögen att eller åtminstone inte utan svårighet kan ändra sin givna habitus, insprängd i sitt sociala fält.

Den sociala struktur Ronny Ambjörnsson föddes i kom att ha avgörande betydelse för hans val i livet och på så vis är både Pierre Bourdieus och Anthony Giddens teorier dels synnerligen viktiga, dels rättvisande på principiell nivå. Anthony Giddens på så sätt att den värld vi lever i är en värld som ständigt föds på nytt, genom mänskligt handlande. Samhällsutvecklingen är varken förutbestämd eller hasardartad, utan dess produktion och reproduktion är resultatet av en verksamhet som utförs på ett övervägt sätt (dvs. bondesönernas instruktioner till Per Albin Hansson var ingen slump). Pierre Bourdieus teori

Jag älskades inte i första hand för den jag var utan för den jag skulle kunna bli.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 47.

⁹² Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 14.

stämmer på så sätt att social struktur finns inskriven, förkroppsligad, i Ronny Ambjörnsson sedan bardomen, varför han hela tiden anpassar sig efter den för att inte göra ett allt för stort språng från sitt sociala fält.

Vissa saker måste noteras trots att både Pierre Bourdieus och Anthony Giddens' teorier innehåller stora förtjänster. Anthony Giddens idé om att social uppväxt aldrig stänger ute någon från ett social rum eller dyl., och att individen alltid kan handla annorlunda, är inte helt rättvisande emedan social uppväxt uppenbarligen har större betydelse (åtminstone på det psykologiska planet) för en människas fortsatta liv än vad Anthony Giddens vill göra gällande. Pierre Bourdieus teori innehåller överdrifter då den tenderar att stämpla människor såsom oförmögna att lämna sin sociala position. En sådan uppfattning tror jag spärrar in människan.

Den struktur Ronny Ambjörnssons växte upp i var både trög och kraftfull, någonting han klart insåg och tom beskrivit på ett medryckande sätt i sin självbiografi. Trots att den insikten i sig kanske inte är vad vi skulle kalla för val, menar jag att en sådan insikt är en viktig utgångspunkt för alla människor. Självisikten stimulerade sedan honom att göra sitt val, men inombords fanns och finns troligtvis än idag den inre röst som Pierre Bourdieu kallar för habitus. Ronny Ambjörnsson skriver; ”I de mest angelägna sammanhang kan jag brista ut i ett invärtes skratt, riktat inte minst åt mig själv: här sitter du och gör dig märkvärdig, när du borde stått vid svarven på SKF och tillverkat kullager. Vad är det du tillverkar? Ord. Fraser.”⁹⁴ Ronny Ambjörnsson beskriver även hur han demonstrera med SAP och vilka känslor det väcker i hans inre: ”När jag demonstrerar med SAP känner jag mig däremot som en i mängden, de små kraven förankrar mig i verkligheten, men jag är lite osäker på om inte upplevelsen är grundad mer på nostalgi än verklighetssinne. Är det inte på Strängs hängslen och Erlanders skrynkliga byxor som jag i själva verket röstar, eller, på minnet av dessa persedlar och plagg?”⁹⁵

En faktor kvarstår, nämligen den inre drivkraften. Att en sådan finns stöds av Ronny Ambjörnssons uttalande: ”Jag kan naturligtvis inte påstå att jag till alla delar är en utifrånstyrd

⁹³ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 106ff.

⁹⁴ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 7. Eller senare i texten när Ronny Ambjörnsson diskuterar en tyst natur: ”Problemet kan beskrivas så: min övertygelse säger en sak, mitt ursprung en annan och det är inte alltid lätt att skilja den ena från den andra. Man borde följa sin övertygelse, men ursprunget tvingar sig hela tiden på och ändrar perspektivet.” Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 88f.

människa. Ambivalent är jag ofta, men inte alltid. Men marginalitetsupplevelsen finns där och själva problemetiken känns angelägen. Var hör jag hemma? Är jag mig själv? Min närmaste omgivning uppfattar mig snarast som inifrånstyrd, och det är sannolikt omöjligt att genomföra en klassresa utan en inre drivkraft.”⁹⁶

I Ronny Ambjörnssons fall har jag tidigare konstaterat att han varit och är styrd utifrån i många avseenden, men det skall samtidigt noteras att han endast är utifrån styrd i sin sociala kontext. I skrivandets värld tycks han vara fri från påverkan och endast inifrånstyrd. Det kan inte uteslutas att detta är anledningen till att han hela tiden önskat vända sig till en så bred allmänhet som möjligt med sin litterära produktion. Kanske finns det då ändå utrymme för Anthony Giddens´ ide om att människan alltid kan handla annorlunda. Kanske inte i det öppna rummet, men i det slutna?

⁹⁵ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 90.

⁹⁶ Ronny Ambjörnsson. Mitt förnamn är Ronny, s. 101f.

7. Litteratur –och källförteckning

7.1 Litteratur

- Ambjörnsson, Ronny. Mitt förnamn är Ronny. Albert Bonniers Förlag. Fälth & Hässler. Värnamo, 2000.
- Bauman, Zygmunt. Att tänka sociologiskt. Bokförlaget Korpen, 1992.
- Davis, Karen. Önskingar och realiteter. Carlssons bokförlag. Stockholm, 1996.
- Giddens, Anthony. New Rules of Sociological Method: A Postivie Critique of Interpretative Sociologies. Basic Books, Inc., Publihers New York. Printed in Great Britain, 1976.
- Ishiguro, Kazuo. Återstoden av dagen. AB Bokförlaget Viva. Bonniers Grafiska Industrier AB. Stockholm, 1990.
- Johansson, Thomas och Miegel, Fredrik. Kultursociologi. Studentlitteratur. Printed in Lund, 1996.
- Liedholm, Marianne. BO inflytande och deltagande som fenomen och process. Akademisk avhandling. Skogs i Trelleborg. Lund, 1991.
- Sjöberg, Katarina (red.). Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken. Studentlitteratur. Lund, 1999.
- Sjöberg, Katarina. The Methodological Looking-glass. Principles in practice; the case of Lubicon Cree Group. Studentlitteratur. Lund, 1998.
- Trondman, Mats. Bilden av en klassresa. Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan. Carlssons Bokförlag. Stockholm, 1993.

7.2 Adresser på nätet

- Broady, Donald. Inledning: en verktygslåda för studier av fält. pp.11-26 i kulturens fält (red. D. Broady). Bokförlaget Daidalos, Göteborg 1998 476 sidor., ISBN 91-7173-091-5. PDF-version 1998-09-11, med tillstånd från Bokförlaget Daidalos publicerad på URL <http://www.skepton.ilu.uu.se/broady/sec/p-kuf98.pdf>.
- Om Ambjörnsson, Ronny. <http://www.info.ume.se/press/Press/277.shtml>. Hämtat den 16 november 2001. [Cit. <http://www.info.ume.se/press/Press/277.shtml>].
- Om Bergman, Bo. http://home.swipnet.se-w_52668/pongo3/bobergman.htm. Hämtat den 17 november 2001. [Cit.http://home.swipnet.se-w_52668/pongo3/bobergman.htm].
- HSFR Etikregler. <http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>. Hämtat den 21 november 2001. [Cit.<http://www.vr.se/Humsam/etikregler.htm>].
- Om Söderberg, Hjalmar. Söderberg, Hjalmar Emil Fredrik, Historietter. <http://www.lysator.liu.se/runeberg/sbh/soderberg.html>. Hämtat den 7 februari 2002. [Cit. <http://www.lysator.liu.se/runeberg/sbh/soderberg.html>].
- Av Ågren, Per- Olof. Forskningsetik i cyberrymden. <http://www.hb.se/bhs/ith/1-00/poa.htm/=not2>. Hämtat den 21 november 2001. [Cit. <http://www.hb.se/bhs/ith/1-00/poa.htm/=not2>].
- Kort om Pierre Bourdieu. ”Kort om Pierre Bourdieu” hämtad på <http://www.symposion.htm#Kort>, den 20 februari 2002. [Cit. Kort om Pierre Bourdieu” från <http://www.symposion.htm#Kort>].
- Svenning, Olle. ”Adieu, Bourdieu”. Aftonbladet den 25 januari 2002. <http://www.afonbaldet.se/vss/kultur/story/utskrift/0,3258,125881,0.html>), hämtad den 20 februari 2002. [Cit. Adieu, Bourdieu. <http://www.afonbaldet.se/vss/kultur/story/utskrift/0,3258,125881,0.html>].
- Om Jantelagen. <http://w1.866.telia.com/~u86600410/jantelagen.html>. Hämtat den 27 april 2002. [Cit. <http://w1.866.telia.com/~u86600410/jantelagen.html>].

7.3 Uppslagsverk
SAOL

Svenska akademiens ordlista över svenska språket. För snille och smak. Tofte upplagan, fjärde tryckningen. Norstedts Ordbok i distribution, AIT Gjøvik AS Norge, 1999.

NE

Nationalencyklopedin. Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd. Bokförlaget Bra Böcker AB. Höganäs, 1990.

Brodow, Bengt., Bergström, Börje., Nettervik, Ingrid. Dikten och vi. Litteraturhistoria för gymnasieskolans 3- och 4-åriga linjer. Liber. Tryckt i Danmark, 1990.

Ny illustrerad svensk litteraturhistoria

Ny illustrerad svensk litteraturhistoria. Fem decennier av nittonhundratalet. Av Erik Hjalmar Linder. Band 1. Fjärde omarbetade och utökade upplagan av fyra decennier av nittonhundratalet. Bokförlaget Natur och Kultur. Printed in Sweden. Stockholm, MCMLXV.

7.4 Artiklar

Carlsson, Sara.

Tyst kod avslöjar rasism – svart är ett fullt ord. Sydsvenska dagbladet den 25 april 2000.

Häll, Brita och Lindh, Kristina.

Om ödet så vill. Amos. Magasinet för livsfrågor och kristen tro. 2.2002.

Johansson, Per Arne.

Klassresenären. Norrländska Socialdemokraten den 25 april 1994.

Kyvsgaard, Britta och Träskman, Per Ole.

Empiri, etik och ideologi inom kriminalvetenskaperna. Några generella tankar och en specifik tillämpning av dem. Rapport fra 37. Forskerseminar, Arild, Sverige 1995.

Leo, Stefan.

Klassresenären som blev doktor. Smålandsposten den 16 mars 1994.

Molin, Kari och Ågren, Britt.

Klassresenären ständigt hemlös. Dagens nyheter den 12 oktober 1991.

Oscarsson, Katarina.

Gunnar Aronsson, professor:
Klassresenären som sätter fingret på det
onda. Personal och ledarskap 1997,
häfte 7, sidorna 66-68.

BILAGOR

BILAGA 1

MARIONETTERNA

Det sitter en herre i himlens sal,
och till hans åldriga händer
gå knippen af trådar i tusental
från hvart människolif han tänder.
Han samlar dem alla, och rycker han till,
så niga och bocka vi som han vill
och göra så lustiga piruetter,
vi stackars marionetter.

Vi äta och dricka och älska och slåss
och dö och stoppas i jorden.
Vi bära den lysande tankens bloss,
vi äro så stora i orden.
I härlighet lefva vi och i skam,
men allt som går under och allt som går fram
och allt som vår lycka och ofärd bådard
är bara ryck på trådar.

Du åldrige herre i himlens sal,
när ska du tröttna omsider?
Se dansen på dockornas karnaval
är lik sig i alla tider.
Ett ryck på tråden - och allt tar slut
och människosläktet får sofva ut
och sorgen och ondskan hvila sig båda
i din stora leksakslåda.

BILAGA 2

JANTELAGEN

- 1) Du skall inte tro att du är något.
- 2) Du skall inte tro att du är lika god som vi.
- 3) Du skall inte tro att du är klokare än vi.
- 4) Du skall inte inbilla dig att du är bättre än vi.
- 5) Du skall inte tro att du vet mera än vi.
- 6) Du skall inte tro att du är förmer än vi.
- 7) Du skall inte tro att du duger till något.
- 9) Du skall inte tro att någon bryr sig om dig.
- 10) Du skall inte tro att du kan lära oss något.